

ACC. N.R. M. 8115: 4-50.

Landskap: Småland Upptecknat av: Emil Jönsson
Härad: Sunnebo, Luggude Adress: Harnsbo
Socken: Hamnebo, Väsby Berättat av: Densamme
Uppteckningsår: 1942 Född år 1861 i Väsby socken

Jälvbiografi (forts. fr. M. 8080.)

Auktioner m. m.

Uppteckningar fr. Högåsar. s. 26-50.

Forts. M. 8267

U. Andersson
(utplösk)

95/100

1-25
För g. g.
till M.

ACC. N:R. M. 8115:1.

Landskap: Småland

Härad: Sunnerbo

Socken: Hammada

Uppteckningsår: 1942

Upptecknat av: Emil Jönsson

Adress: Hornborg

Berättat av: Jse.

Född år 1861 i Wäsby socken

LUNDS UNIV.

FOLKMINNES-

ARKIV

Continuation of Biografi.

Sedan jag för 44 år sen hitflyttade, är nu ingen enda hemmans-åbo av de gamle, som då ägde hemmanen, kvar i livet, mer än tre stycken - en utom mig i Horns och Pyds byar (i början 1942) av alla de 45 bönder som då levde. Men vi fyra ha ju också såldt, så nu är det en ny generation som råder och regerar här i dessa byar. Detsamma är nog förhållandet i hela församlingen, i det närmaste skulle jag tro. Har jag nu i så många år bodt och verkat ibland Smäländningarne, så har jag ju också fått lära deras knep och färdigheter i att över allt kunna smita undan lagarnes tillämpning, fastän jag aldrig velat betjena

Skriv endast på denna sida!

mig av den kunskapen. Därför bör det vara
som en förseglad bok, med svart omslag och röda
bokstäver, med titel: "Smäländsk Svärthonst."
En smälänning får aldrig vara rädlös. Det
vore detsamma som att så ogräs i stället för
säd om icke den boken förblir oskriven. Men
står nu endast att kasta en återblick och göra
en jämförelse mellan dåtid för 44 år sen och
nutid (1942). Då var folket mycket fattigt och
enkelt klädda, både i byxor och på snarlsnåder, ja
jag rent av förvånade mig över deras fattigdom.
Men det varade inte i många år för än yppighe-
ten och överflödet blev större än i Skåne. För gick
skolebarnen $\frac{3}{4}$ mil till skolan, med tunga träskor
på fötterna, både gossar och flickor (Pera och gräbör).
Inart nog blev det snörkänger och galascher och
senare gummitövlar till både stora och små.
Men ännu bättre, de köra på velociped och ännu

bättre, nu få de bilskjuts både till och från skolan.
Men ännu bättre planeras, skolhem med hus-
hållerska vid skolan och allt fritt, on. on. Nå ja,
själva kreaturen få ju åka bil, till och från mark-
naderna, emot som förr då de arme bönderna och
dito kreatur i ur och skur måste driva på lands-
vägarna, samt sveltiga stå och sedumera frysa
på marknadsplatserna. Alla bönder plöja änd-
tegar och rakare fåror och alla ha bättre redskap
bättre dragare och bättre gröda än de hade för 44
år sen. Alla människor knacka på dörren före
inträde i främmande hus. Alla begagna militäriskt
hilsnings-sätt. (männen) Förr tog man mössan
av sig, för den som var flera hundra meter ifrån.
Ochanta helsa inte på landsvägs folk de ej känna.
Tyrko-sångare fins inte alls, med undantag för
någon sång-kör, som prest eller klokkare. Övrigt, min
denna kör är stum så snart de komma i kyrkan,

utan att uppträda i körns. De såväl som annat folk anser det visst för en skam att sjunga i kyrkan, men all detta var icke så för 44 år sen. Många bekvämligheter ha vi nu, med elektriska lysit, bilarne, telefonen, och föga nytta av radion men allt detta är dyrbara bekvämligheter som vidlåda snart alla hus och fastigheter ej allt för avlägsna, belägna. Men folkglädjen är utdöd, man studerar på föreläsningar, radio, biografier, bollspartiering m. m. så att ungdomen liksom endast grubblar på sådant. Jag har ej hört ungdomen sjunga i kyrkan på frinest 25 år, mer än måjvisan, ett par vers, och även det med nödtvång. Men i min ungdom sjöng folket vid arbetet, antingen på fältet eller i stuga, lagår eller logar. Om sommarmarkvällar ja till och med om vinterkvällar, vid vackert väder, gingo ofta stora flockar ungdomar, av båda könen, på byvägarne

ofta sjungande och spelande. Då så vis spreds
de gamle visorna och "visetonerna", melodierna,
genom hela landet. Så mycket sämre nu än
förr är, att i många nu ha ro av att, eller lust
till, att lära sig, det att handtera de gamles mu-
sik-instrument, fiol, flöjt, eller clarinett, utan
helst använder maskin-musik eller det usla
harmonika-skrälet. Det är liksom när svensk-
-amerikanerna återkomma från Amerika,
de skratta aldrig mera, utan äro djupt allvar-
samma som på en begravning. Bönderna
i Sverige äro också nödfällda, ty de veta, att om de-
ras produkter i någon mån stiga, så har arbets-
-löner och maskiner redan förut stigit, så att jord-
-bruket jemt alltid kommer i efterhand och i an-
-nat fall, veta "proletärerna", som ha regementet,
(genom den lika rösträtten) att genast stifta lag mot
böndernas pris-höjningar, men glömma att stifta

lag emot arbetares och ämbetsmäns pris-
höjningar. Vore det så, att jordbrukets produk-
ter finge stiga, att jordbruket lönade sig, så skul-
le rustring snart ske till lands-bygden igen.

Derför drives lantbruket nog ganska långt av
många, emär de veta "var skon klämmer". Det
gamla goda förhållandet, det s. k. Patriarkaliska,
tog ett slut, när på landet omkring 1890-talet, över-
allt, i alla bondgårdar, inrättades något som
kallades "folkstugan". Det var oftast en
skiljevägg tvärs över den dagliga storstugan
der förut i alla tider, husbondfolket, barnen,
drängar och pigor, åt vid samma bord och
samma rätter. Men sin en vägg stängde av
ett inre rum, der husbondens familj skulle
spisa för sig själva och tjänare, och daas-
verkare skulle spisa i folkstugan, det ytt-
re rummet, så var genast hat och avundsjuka.

uppväckt, ty om än husbondfamiljen åt
alldeles samma slags mat som de fingo i
folkstugan, så trodde tjänarne likväl att der
vankade läckerheter som skulle dem undan-
dragas. Då sätte tjänare och dagsverkare, öfver
sina löner, påfordrade bostäder med eldstad,
samt begärde friheter som ej förut vanliga.
Arbetsgivarne fordrade nu, att tjänare icke
finge skyla för ont väder, utan skulle vara ute
i "der och skur" om så påfordrades. Förut be-
handlades tjänarne som medlemmar av fa-
miljen, på de allra fleste ställen, och skydda-
des mot oväder och överansträngningar. Arbe-
tarnes pretentioner ha stigit i höjden allt mer
på samma gång som arbetsprestationerna fallit
allt lägre och lägre, så att nu är parollen, min-
sta möjliga arbete och högsta möjliga betalning.
derför. I all min tid har jag endast påträffat

en bonde, som var så fullkomligt belåten, att han inte alls brydde sig om att bli rikare, för han sade sig vara rik nog. Det var en liten bonde i Åstorp's stations-vänt-sal, då det kom på tal om teckning till pansarbåten "Sverige". Ja men ska ja teckna ett par hundra kronor, för jag vet, att man inte kan göra något utom verktyg. Jag har aldrig hört någon som varit så belåten som Ni, hur det kan komma sig, sade jag. Jo sade han, jag har ett hemman värdt 16 hilsen kronor och en enda dotter, så hon blir väl rik nog, så jag behöver ej samla mer till henne, så ja ska verkligen teckna bidrag till fartyget. Var det måhända en slags giftermåls-annons för hans dotter, eller den gamle lille bonden i verkligheten var så förnöjd, frågade jag mig. Många stora hinder, komma lantbefolkningen till del, genom en massa onödiga lagstiftningar.

Såsom t. ex. lag om hjulringar, lag om att gärdes-
gårdar få ej vara mer än $\frac{1}{2}$ aln hög vid landsvägar,
då motor-snöplogen på några minuter skaffar bort
snön genom bevarne. Vidare få icke prydnadsträd
eller eklé-träd finnas genom bevarne utmed lands-
väg, och en mängd andra onödiga och trakasser-
lagar, som skola vid vite efterlevas. Mest oliket
den gamla tiden är ju också att alla bönder skaf-
fat sig härtar i stället för stutar, oxar och kor, till
dragare vid jordskötsel. Men bilar och traktorer
göra det mesta av transporterna på vägarne.
Det är nu nära nog omöjligt att upplemga ett
par stutar eller oxar på någon marknad i
Tummarbo härad. Men som att i förra tiden
då Kungl. jägarklubben hade arrenderat våra
jägtsmarker, var här ännu en snyckenhet ville-
bräd, churu, vakt-mästaren och hans släkt, sköte
allt jämt när som helst, ändå han fick 250 kronor.

ärligen för "vakten", men nu fins här nästan
ingenting av vildt, sedan tjurjägare huse-
sat som jagtherrar i många år. Av alla
de gamle bönderna äro alla utdöda så när
som fyra, utom mig, på 37 gårdar i båda
byarne Horn och Ryd. Deras hemman har
antingen övertagits av barn eller såldts till främ-
mande, dock mest det förra. På dessa 43 år
som jag bodt här, har dött 196 personer i dessa
båda byar på 3 kilometers längd från övre Horn
till stationsområdet Hornsborgs invånare.

Endast en bråkdel av vad som inträffat under
min levnad har härmed kunnat skrivas upp,
ty man må besinna att den som levat i över
4000 veckor och att varje dag något hände och
inträffade, eftersom varje dag för mig, alltid
något hände och inträffade alltid något an-
märkningsvärdt förkommit, så kan man

förstå huru mycket skulle skrivas. Men,
torde någon fråga, det har väl ändå varit må-
nga dagar i ert liv, då ingenting inträffat?
Jag får då framställa ett par exempel. Jag körde
en dag med oxarne och plöjde; plöteligt vänder
plojen upp och blottar ett rättbo, med några
mycket stora, samt många mindre rättor,
och dessa voro av en sort som jag aldrig för-
ut sett nere i Skåne. De sprungo omkring, och
som jag för gammalt hatade rättor, så haster
- de jag tömmen, stannade oxarne och försökte
kryppande och med toffelns i ena handen, att slå
i hjäl så många som möjligt av dessa svarta
långhåriga individer. I rådskan föll onös-
san av mig och vackert solskensväder var det

då jag hörde någon säga goddag. Jag som plöjde
opp till landsvägen, hade inte märkt att det
kom någon. Så var det vår pastor Nierlander,
som på den tiden var rent av den skickligaste
lantbrukaren i hela församlingen och tillika
en infödd, som visste att dessa slags rätter kab-
lades för sorkar och kunde även förekomma
i potatis-källarne. Nå ja det var ju ej mycket
men ändå orägot som inträffade. Ja men det
har väl ändå gunnits dagar i ert liv, då ingen-
ting inträffat? Jag får åter föreställa ett exem-
pel: Det var vackert väder, jag kör och plöjer, or-
arne går bra, plojen går bra, stöter den inte emot
sten. Är det bra, stöter den emot sten, sätter jag
ett märke för att ta upp stenen en annan gång,
men ingenting inträffar således? Jo då har ju
det inträffat som jag alltid allra helst vill att
det ska inträffa, nämligen förnöjsam tillfredsställelse.

Jag gick ju och glädde mig över att kunna
pläja så raka fårar och lägga torvorna så
vackert efter varandra. Hade det varit ont väder
snö-slack, stötestenar och arbetet måste utföras,
men då hade ju något helt annat inträffat,
men således något för varje dag, för den som
ger akt derpå. Den som förer böcker över in-
komster och utgifter, begagnar rotisbok och tar
vara på alla begravnings- och högtids billjetter
så kan man i de flesta fall konstatera själva
datum för det inträffade, samt framför allt har
minnet naturligtvis, den som har det i behåll
utgör huvudsaken igenom livet. De händel-
ser som inträffa skulle ju kunna indelas
i vissa storleks-grader liksom Binge Pernilla
ostar. Hon hade av bönderna tiggat ostmjölk, och
vid ett par dagar derefter företagen bygging,
tillfrågades av bond-mororna: Nå lärer der någon

ost? Då svarade hon: "Jo, der blev två stora
astar och två större, samt två små och två smärre."
Så kan ju alltid något inträffa om än det i
bland får räknas till de smärre. Såsom t. ex.
Jag fick vid växel med bagaren, i förra veckan
en krona. Vi närmare besigtning av det slit-
na myntet, upptäckte jag året 1823. Genast föll
mig in, att den pengan kunde jag ju haft i min bös
sedan den förste sommaren jag följde med en bygg-
mästare och byggde flera hus på Höganäs. Sen kanske
jag haft det när jag kom ut och exerceade beväring
Hanske kaptenen, majoren, markintendenten ha-
de haft din kronan i sina böcker. Ja alla sill-
handlare och alla slagtare, kanske alla sven-
skarne och själva Tungen haft den i sin bös
Den hade säkert varit utrikes, i Danmark, Norge
ja i hela Europa, ja i Amerika. T. ex. Olsson i All-
männings-huset, som varit matros på en emigrant-

ångare och kommit 38 resor = 76 gånger över
Atlanten och nu stannar hemma för att ta
mot sin fars hemman, kanske haft den kro-
nan i början. Nu har jag lagt det till vara, der-
för det är bland de äldste, nu gångbara skilje-
mynt i Sverige. Det blir det hos mig, kansk tigg-
gande tills det smältes om, ifall det återkommer
till myntverket, så blir det åter en klump, som
till en ny skymat. Så går det och med oss, vi
bli till en jordklump igen, men den händelsen
som inträffade den dagen, jag fick det gamla myn-
tet, kan ju blott betecknas som en av de "smärre".
Nå ja, som det ju är omöjligt att skriva upp
allt som inträffar och inträffat för varje dag,
så kan jag liksom taga det i större lundtar,
till exempel: Tala om att i min tid var, från
1860-talet och fram till 1880-talet, den så kallade
"spannemåls-perioden", då England köpte så

mycken spannmål de svenske bönderna
 kunde frambringa och att i följd deraf span-
 målsmagasin och spannmålshandel uppf-
 sattes i alla skånska städer. Under förra
 delen av perioden, eller från 1860-talet till 1875,
 blev det en angelägen sak för alla bönder att "murg-
 ta" sina åkrar, men inte drainera, och först 1870
 begyntes mera allmänt att säs konstgödsel.
 Efter 1880 kunde inte mera någon säd säljas
 till spannmålshandlarna och då måste bönderna
 spekulera på mejerier. De förste med arkylning
 för grädd-uppsamling. Separator var då 1875:ne
 vanlig. Men på 1890-talet begyntes också med
 att plantera sockerbetor. Såväl mejerirörelsen
 som betodlingen fortfara ännu. Allmän-
 nare bruk, att dränera åkerjorden med tegel-
 rör begynte först i 1880-90. Detta är att taga
 händerna i bundt eller klumpvis. Sedan kan

ju alltid komma fram brottstycken såsom
 erinringar om det förflutna som aldrig try-
 ter i en gammal människas liv. Hädanefter
 kan knappast framkomma annat än "brottstye-
 ken" ur min biografi. Ex. jag var då 10 år då
 jag fick följa med min Far till hemmansavträdes-
 auktion på min Färbors gård i Långaröt. Vi
 kommo dit klockan 9 om morgonen, ty alla såda-
 na större auktioner, lystes alltid ut att begynnas
 klockan 10 förmiddagen. Tidnings-annonser kom
 ju aldrig i fråga, när ingen hade tidning, men
 i flera närgränsande församlingars kyrkor upp-
 lästes hungörelse som ditskickats av "auktions-
 mannen". Huruvida denne betalade något till
 prästerna här för vet jag ej, men här i Småland
 måste jag betala prästerna i 8 till Hamneda grän-
 sande socknar, för uppläsande av hungörelse an-
 gående en hemmansdel som sålts från mitt hemman

för 30 år sen, innan min hitflyttning. En
präst, vår egen, tog 3 kronor, de flesta 5 öre och
en enda ingenting. Vidare måste det införas
i Post- och Inrikes tidningar för 15 kronor och jag i
fem år vara viss om någon annan skulle göra
anspråk på mitt hemman. "Auktionsmannen"
som han kallades, var en skollärare på Lerberget
i Väskes socken och således egentligen gränsnabo
till Långaröds ägor gå ut mot Lerberget. Skollä-
raren hette Lars Nilsson, söp mycket och drack
ofantligt med bis och var blivnen gruvligt tjock
och fet. Men mera om honom en annan gång.
Som min farbror ej kunde vara inne utan nä-
ste passa sin sak, så när klockan blev 10 gick ko-
paren ut på förstugubron och högt och tydligt
sade ifrån så här: "Gå go vänner, nu börja vi
auktionen, för kände och godkände köpare är det
6 månaders kredit till den 1ste september i år"

Den som inte betalar på dagen så är det sex procenta ränta från auktionsdagen. Propet går i öre och riksdaler, men icke mindre än fem öre antages i budet. Det var kallt att gå ute och betrakta gamla redskap, som jag ej alls intrusserade mig för, men de många roliga gulebarnen hade jag mest lust att se och höra på, men inne i stugan var varmt och godt och min Far tyckte också att jag borde bli inne. Jag gick in och där satt jag och lyssnade på då min Farleror överlämnade Brännvinsflaskan, glas och socker i tilltugg, till en av sina och min Fars kusin, hennans ägaren Jöns Jönsson i Långaröt. Denne man var ganska lämplig till detta ämbete. Så många personer som av min Farleror inbjödos att gå till Jöns Jönsson, kommo in och helade på, varvid Jöns Jönsson alltid frågade dem om de vore sjuka, och tyckte inte om att de svarade nej.

ty han påstod att han hade medicin för alla sjukdomar och om de vore sjuka eller ej, så tycktes de alla hålla till godo med hans universal-medicin. Jag satt och undrade hur länge han skulle kunna hålla ut, med att suppa dem till, skåla, med dem, men han aktade sig att bli mycket i sitt glas, ty alla ville att han skulle "skåla" med dem. När hans flaska blev tom, så tog han fram förrädsdunkar från hemlingar-
längens fotskåp. Men så tyckte den bekände skolläraren, dels att benen tröttnade på att bära honom och dels att det var kallt, varföre han kom in och satte sig med sitt protokoll vid stugbordet. Då måste en person åtaga sig att springa med bud (budet). Skolläraren fick syn på mig, och frågade om jag gick i skolan och om jag kunde läsa det han skrivit och visade jag att jag kunde så när som i boken och tpt. Han upplyste mig

da, att ilen betydde, på samma ställe och tpt.
var transport. Glom uttalades "Heidem". Men då
kan du skriva så går jag ut igen. Jag var inte
rädd, utan fick han boka och skrev efter som en
man kom och skrek i stugdörren; varan, priset,
namnet på köparen och tlyn. Han blev ute länge
men när han kom in igen, hade en birhandla-
re kommit in med några korgar fyllda med
birflaskor. Nu kan tänka det blev ett drickande.
Jag fick ett bord närmare dörren och vid övre
bordet tronade L. Nilsson, men Jöns Jönsson
var utgången och hans medicinerande upphörde.
Jag hade fullt upp med att skriva, ty båda mannen
måste springa för att hinna tala om för mig
återvända och lyssna på nytt. L. Nilsson bryste
sig i mer om att skriva protokollet, men han och
andra birdrickare roade sig med ett egendomligt
"hasardspel". Den som kunde sätta en birflaska

som var full, på korken (ej uppdragen) på bords-
kanten, och stöta till flaskan, så att hon föll
i golvet och kom att stå alldeles rätt på sin
botten, varvid korken flög i taket, i loftet, och bi-
ren sprutade ut, den vann biren och slapp att
betala. Men misslyckades experimentet så ko-
stade biren 12 skilling för varje flaska. L.
Nilsson var den ifrigaste spelaren, vann ett
par gånger, men många gånger kom flaskan
på sned och gick sönder och likadant för de an-
dre spelarna, så att snart hela stugugolvet
blev översvämnat av biren från 10 tals halv-
stop-flaskors innehåll. En timmen måste
bära in sand, och golvspringarna togs väl emot
resten av floden. Ändtligen var auktionen
slut och större delen av folket gingo eller kör-
de derifrån, men grin Far och Gagn, samt auk-
tions-mannen och roparen, tillika med alla

byggubbarne i Långaröds by, till åtturinstone 30
stycken. Finga fluntimmer voro med och för öv-
rigt ej många av det könet varit närvarande på
auktionen. Då sattes fram långa bord, dukades
och bjöds på årter och fläsk, härlig soppa, som
också tycktes vinna allmänt bifall. Jag blev
placerad så att jag fick en Långaröds bonde, som
hette Nils Jönsson (kusin till min Far) närmast,
och näst fintill honom roparen Bengt Persson.
Som denne senare varit holkhuggare och gruv-
arbetare, så var han ju hatfull emot bönderna,
och just vid den tiden hade bönderna väckt process
med gruvbolaget, angående åkerjordens sjunk-
ande genom undermineringen. Dessa mina
bordsnabor råkade nästan genast i den vilt-
aste träta, och bägge två skreko, (man tänkte
sig roparen, som hade sådan röst, att den ganske
tydligt kunde höras $\frac{1}{4}$ mil i lugnt väder.) Han

hade också en bred snun, och när de nu som
värst skällde på varandra och en soppskål o-
lyckligtvis blivit placerad snitt för dessa strids-
tuppar, så i deras ryttande flög fläskasopporna
ut ur snunnarne och stänkte i ärt-soppskålen.
Jag såg ju det och blev genast mätt, jämte de när-
maste. Min Far och jag körde hem, enen när-
hetigt är, att jag icke kan pråminna mig, om jag
fick någon peng, varens av Farbror eller av
skolläkaren. Auktionsmannen, för jag avlöst
honom hela eftermiddagen, från skrivningens. En
slagtare, brukte på alla auktioner, köpa det
som var billigtast. Hans namn blev även "ilen",
i långa rader, av gamla vagnar, gammalt järn och
diverse. Han höll ju dit, dagen efter och skulle
avhemta sina inrop, och då skulle alla, som så
gjorde, inbjudas på en sup. berämnvin. Men
till slut fick vi spörja att Farbror och slagtaren

varit ihop med och dansat på stuggobet, och att Farbror hade 250 riksdaler i børsen, i sin byxficka. Men efter dansen var den puts väck. Sedermere kom jag aldrig i den gården mera, ty den som köpt den, Måns Andersson Lönskog öfver mer gården, korsvirke med eketimmer, och flyttade den närmare Höganäs och kallade den "Måns-torp". Gården kostade då 1871, 29 tusen kronor och innehöll 80 tunnland jord, hälften usel sandjord, men andra hälften god jord, men några tunnland skogsmark var beläget långt ifrån hemskiften, ut mot Esfieröd. Efter Måns Anderssons och hans sons Thomas Normanssons död köpte Lars Nilsson från Brandstorp och sålde efter någon tid, gården till Höganäs arbetarna som skulle göra en folketspark der, men sålde snart så när som husen, med några tunnland deromkring.

ACC. N.R. M. 8115: 26.

Landskap: *Skåne*
 Härad: *Luggude*
 Socken: *Wäsby*
 Uppteckningsår: *1942*

Upptecknat av: *Emil Jönsson*
 Adress: *Hornsborg*
 Berättat av: *D.S.*
 Född år *1861* i *Wäsby by.*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Höganäs
 Anteckningar om Höganäs. Forts. fr. föreg.
 Prins Carl's schakt fortgick. Brors Backe och
 en till, samt Rutens på Långaröt, Per Jönssons
 ägor fortgick, och blev alla dessa gruv-schakt
 uthuggna och avstannade ungefär år 1870.
 Men nyare schakt voro "Oscar den andre" å Potten-
 burg, "Alströmer" å Finapalyske (i Wäsby socken)
 och "Gustav Adolfs" schakt i Hustofta (Wäsby so-
 cken). Dessa tre sistnämnda belägna på hemm-
 an som gruvbolaget inköpt inom Wäsby so-
 cken. Först högs ut kolen i "orter" och blev så
 mellanväggarna stående och derefter togs även
 dessa, så när som vissa pelare, och till slut,
 begyntes innerst d. v. s. längst ifrån uppfod-

Skriv endast på denna sida!

ringsschaktet, att borttaga även stödjelarna,
och fortfara utåt tills alla pelarne tagits. Der
efter fann man ej mer att ta, varför ett nytt
schakt sänktes på annat ställe, der förut en
drivgång "ort" huggits fram till blivande nya
schaktet. Så säkra voro ingenjörerna, med
sina mätningar, att der det begyntes ovanför
att sänka schakt, det vid lodrat riktning, rå-
kade den drivgångs "orten" nere 70 farnnar un-
der ytan. Några av dessa förut nämnde "bergsmän"
här sätte själv gruveledningen eld på, och här-
skildt den vid "Kronan" brände i 30 år, och
kom ibland, elden ut på ytan och upplyste i
mörkret, till och med om än snö låg, utan på bun-
ken. Åskan beqvades att laga byvägarne med,
och kostade 12 skilling, senare 24 skilling, och
slutligen en krona lasset, men då hade veder-
börande kommit under fund med, att av kalk och

aska göra tegel, och Höganäs andra kyrka byggdes av sådan asktegel, tillika med en massa hus byggdes av sådan tegel, varför de måste askebunkarne förbrukats och även den ofantliga askbunkern vid pump-maskinerna har försvunnit. En disponent som hette Lejonhuvud (Baron) var emot början av 1860 till 1870 talet i process med bönderna om bergbunkarne, ty de (bönderna) ville ha betalt dels för området, der själva bunkarne upptogs deras åkrar och dels för upplåtande av väg till varje särskilt bunke och schakt. En synnerligen framstående var Nils Olsson i Tjörrot. Han hade själv gjort en kolgruva på sina ägor, och gjort tegel, som han brändt med kolet och byggt hela sin gård dermed. Han förde böndernas sak, till dess Lejonhuvud, medgav att det var den värste bonde han råkat ut för. Slutet på processen blev, att bönderna fingo äga bergbunkarne,

och begagna för eget bruk, men icke rättighet
att sälja. Således slapp gruvbolaget att utgeva
betalning för varken det ena eller andra, men
tillsyningsman, som förut, att inte bönderna
sålde onäste bolaget ändå hålla, och dertill
hade de en gammal kolhuggare som hette Lija.
Men som han skulle vakta både natt och dag,
så var det ej så lätt, att jäsnt gå ute på vägarne,
och se efter bönder, som körde med berglass. Der
före gick han på obestämda tider och om han
då såg en bonde som kom från bergbunkarne,
med lass, så kunde denne ge honom en "tredaler"
= $\frac{1}{4}$ krona. åtminstone en 12 skilling, om ej annat,
så såg han inte lasset och hördes aldrig av att
någon av de bönder som hade bergbunkar på sina
ägor, blev åtalad för försäljning av "berg". Det var
också ett vidsträckt område att se till tiogtals
bergbunkar och jag tror nog att de onäste bönderna

Sålde i smyg, och efter några år, hemtade helt
öppet, av vem som helst, berg i dessa bunkar, och
llev formlig marknad vid vissa bunkar, om vintern.
Jag minns en sjökapten M. Gudmundson i Tjörros,
en vintermorgon, hade en stor skara "bergköpare",
och bland dem en arbetare. Täl i Skogen, hade lagt
skjuts och skulle betala en krona och lämnade
fram en hundrakronsedel. Då kunde inte Måns
välja och utläst förargad: "Det är farligt vad
fattigt folk har god om pengar. Men ägaren
till sedeln svarade: "Jag har min själ ärligt
slitet i 40 dagar för leppen." Efter en stund in-
flöt pengar så det kunde växlas. Det kunde till
och med inträffa farliga ras i bergbunken när y-
tan var frusen och de som hemtade berg gjorde
grottor in under skalen. En skräddare skulle
hacka fram ensam, medan skjutsen hörde hem,
onen vid återkomsten syntes endast rockfiken av

skräddaren, men i sista minuten blev han räddad,
men långvariga sviter fick han av kramningen.
Det ansågs nödigt att en tullvaktmästare skulle
ha sin station vid Höganäbs hamn, för tillsyn dels
över brännviss- och smuggling och dels över andra varors
förtullning. Fördenskull var det så långt jag hörde
derom, en tullvaktmästare som hette Matmberg,
en bered undersättsig man, alltid med en kort pi-
pa i munnen, när man såg honom. Men denne
var en fatalist. Han trodde att det öde en människa
var bestämt, borde man inte försöka ingripa e-
mot. Såsom bevis på hans egenhet kan anföras att
det inträffade att han samlade i sjön vid träbron
i Höganäbs, men gjorde ej den minsta rörelse, utan
blev lugnt liggande på botten, tills andra men-
niskor halade upp honom, då han förklarade att det
gjorde ej någon nytta att försöka simma, ty var
det ödets mening att han skulle döta nu, så hjälpte

det inte att spjerna emot. Hans son blev kyrko-
herde i Brunnby socken. Vid sidan om trapp-
an till tullhuset, som låg nere vid sjöstranden,
stod alltid ett par järn "jungfrur", som begagnats
och någon gång begagnades, att "heja" ner pålar i
hafsbottnen till träleron. Den ena vägde 20 lispund,
och den andra 15 lispund. Några bönder som förut
varit på gästgivaregården, hos dåvarande gästgivaren
Jöns Westerberg, kommo gående förbi tullhuset och
fingo infallet att slå vad om vem som kunde lyfta
den stora "jungfrun", skulle vinna en kanna bränn-
vin. Dessa bönder voro: Jöns Jönsson i Lönkehog, Jöns
Tälsson i Tanhult, och troligen Anders Jönsson
i Bläsinge (förut i Hultabo). Eller vem som var
störst i styrka och ta dessa 2 jungfrur på en
gång, och bära dem upp för trappan. Det var viss-
erligen ej mer än tre trappsteg, men den svåre
tyngden var det som syntes omöjligt. Bägge dessa

"jungfrurna" vore försedda med handtag, med
det en järnägla i övre ändan. Jöns Pålson tog
den största med bägge händer i ägla, gick upp
på trappan och ner igen, men Jöns Jönsson
grepp en jungfru i var hand och sprang upp i ett
kwick tag, de tre stegen, men trappan som var
av trä, brakade ner och Jöns Jönsson hade all möda
att akta sina fötter och befr att inte de krossades.
Den tredje fick ej tillfälle att gå på trappan, men
kunde lyfta den största med bägge händer. Jöns Jön-
sson vann vadet, men måste betala trappan.
När Lerkärlsfabriken 1833 anlades, gjordes en järn-
väg emellan Rutschakt och fabriken vid
Hultabo. Den järnvägen var lagd av järnstenor
fastspikade på långa trä vid bägge sidor om
spåret och passerades av stora holvagnar som
synde 20 tunnor stenkol i varje, och drogs av en
enda stor häst. Det allra finaste söndersmålade

kolet 12:2, kunde användas vid bektärds- och tegel-
ugnare. När en sådan tre alnar hög vagn var
fullt lastad, kunde inte hästen taga den igång,
utan måste flera arbetare vid skakten hjälpa
till att föra vagnen igång, men sen kunde hästen
draga den om kuskén hällde uppmärksam-
het på, att linorna ej slappades. Kuskén må-
ste gå vid sidan, på en stig, när det var last, men
tomme om igen, stod han i vagnen och syntes knappt
opp om. Hjulen på de vagnarna, voro helgjutna järn-
hjul, en aln höga, och jag minns en arbetare
som hette Wingren, gick vid sidan och körde en av
dessa kolvagnar, då han råkade snara om vin-
tern, på ishalka och vagnshjulet gick över ena
armen som korsades. På detta sätt transporte-
rades kolen till Bruket ända till 1875, då en li-
ten riktig järnväg med smalare spår och med
små riktiga lokomotiv kom till stånd. På denna

järnvägen föll en gosse och kom framför tåget och klippes ena armen och ena benet av på enot. Satta sidor, men han dog inte. Denna stig vid sidan om vägen, begagnades även av arbetarna vid passerandet emellan Ryd och Bruket. För att kunna mötas med tåg eller kolvagnar, var på vissa ställen lagt ut en kurva spårkenor, t. ex. midt emellan Ryd och Bruket, der var linien rak, och då den som var vid mötesplatsen, såg en ankommande kolvagns-körare, så blev han hållande stilla, tills denne kom fram, der de kunde köra förbi varandra. Lokomotiv-banan lades alltid på samma väg som kolvagnare med häst hade begagnat. Lokomotivet kunde dra tjugvis vagnar lika stora i rymd, på en gång, och blevo ju de gamle hästvagnarne avskaffade. I den tiden då ännu ej bönderna hade vunnit bergbunkarne från stenkolsbolaget, alltså

8115:36.

på 1850 talet, brukades ju allmänt att eldas
i kakelugnarne med den allra sämste sort-
en stenkol som kallades för "berg". Den kosta-
de till en början en daler = 8 skilling tunnans.
En rund järnplåt, tunna, med 2 starka hand-
tag och en mätargubbe (vid bergbunken) som
skulle hålla räkning och ta emot de på konto-
net utlöste lapparne, som visade hur många
tunnor betalts. Då berättade min mor om huru
en käring som kallades för "Tivare-käringen"
som bodde i ett hus vid kyrkogårds-gränden och sål-
de brännvin och kaffe, skulle lura stenkolsbo-
laget, när hon lagt några bönder att för tack,
d.v.s. liggt skjuts till sitt vinterförråd av ka-
kelugnseldbrand. Det första lasset, då vagnen
mätades hade de en mindre vagns-häck eller

vagnkorg, men nästa och de övriga lasset
bytte de om vagnkorg och tog en något
större så der var rum till ett par tre tunnor
mera. Mätargubben kunde ju ej så noga hän-
na igen alla vagnar, men folket kom han
bättre ihåg. Ja ha, der gick ju så och så många
tunnor i förra gången och som det är samma
vagn så behöva vi endast lassa den full, så
slippa vi att lyfta det tunga måttet, eller att
förestöra i tunnan. (ty annars vältes tunnmätt-
et ut vid sidan om vagnen på marken och må-
ste åter skuffas derifrån upp i vagnen). Men när
vagnen mätats en gång, så gick det ju fortare
att lassa direkt i vagnen. Ja det är ju samma
vagn der gick så och så i den. Men av bondson-
erna var en enfaldig stackars som inte begrep
varför de bytte om vagnar, svarade: "Nej, detta är
en större". Ja så, då få vi mätan och misstänkan-